

Dragan Prole
Filozofski fakultet
Novi Sad

Istraživanje kao podrška nastavi filozofije: prva decenija časopisa *Arhe*

16

Apstrakt Autor opisuje prvu deceniju filozofskog časopisa *Arhe*, koji je osnovao Odsek za filozofiju Univerziteta u Novom Sadu 2004. Od samog početka uredivačka politika je stavila snažan naglasak na teme koje su povezane sa važećim planom i programom, da bi se postojeća bibliografija proširila i produbila originalnim prilozima nastavnika i saradnika. Osobenost časopisa prepoznata je u pružanju prilike mladim autorima da objave svoje prve članke, kao i u otvaranju prostora za sve svetske jezike. Posredstvom problemski usmerenog kritičkog nacrtta vodeće ideje časopisa *Arhe*, autor je prikazao osnovne teme, izbor kojim se rukovodio rad na prevodima, gostujućim predavanjima, okruglim stolovima i ostalim aktivnostima koje su zabeležene u pojedinim rubrikama časopisa.

Ključne reči filozofska periodika, prevodi, kontinentalna filozofija, filozofska nastava, baština.

Svaki filozofski časopis donosi dragocen poziv ljubiteljima filozofije, svim mislećim ljudima. Reč je o pozivu na participaciju, na okupljanje oko izvesnih idejnih žarišta, bez obzira da li je ono aktivno i podrazumeva saradnički rad ili okončava čitanjem. Od svog medijskog prethodnika, knjige, časopisi preuzimaju specifičnu usredsređenost na problemske komplekse, koji se objavljaju periodično, ali pritom predstavljaju izraz dugoročnih istraživačkih interesa. Za razliku od dnevних novina, kojima je u središtu pažnje zahtev trenutka i „aktuuelnost“, časopisi predstavljaju svojevrsni komunikacijski forum, jedinstveni prostor za razmenu uvida, ali i informacija. Bez časopisa nezamisliv je razvoj filozofske kulture u nekoj zemlji, ali on pre svega predstavlja nezamenljivu referencu institucije koja ga osniva.

Svestan svega toga, novoosnovani Odsek za filozofiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu je nakon svega petnaest godina rada prionuo na institucionalizaciju svoga periodičnog glasila. Uprkos kadrovskim teškoćama sa kojima se suočavalo svako nastojanje da se osnuje studijska grupa za „čistu“ filozofiju, zaposlenima na novosadskom odseku nije bilo potrebno mnogo da bi se pokrenuo prvi časopis u Vojvodini u čijem uredivačkom fokusu se nalaze prevashodno filozofske teme. Premda je pokretač i prvi urednik časopisa koji se najpre štampao u Novom Sadu

pod naslovom *Serbske letopisi*, da bi docnije postao zvanično glasilo novoosnovane peštanske institucije i bio preimenovan u *Letopis Matice srpske*, Georgije Magarašević, posedovao filozofsko obrazovanje, veoma dugo primat su imali časopisi posvećeni književnom stvaralaštvu u najširem smislu reči. Premda su se filozofski radovi gotovo kontinuirano objavlivali u mnogim časopisima, na osnivanje stručnog filozofskog časopisa trebalo je čekati sve do početka dvadeset i prvog veka.

Dok su se na evropskim i svetskim institutima organizovali simpozijumi u čast obeležavanja dvestagodišnjice smrti Imanuela Kanta, Odsek za filozofiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu je na inicijativu prof. dr Mirka Aćimovića, ujedno i prvog urednika, objavio prvu svesku časopisa *Arhe*. Konceptacija časopisa je od samog početka insistirala na najtešnjoj mogućoj povezanosti nastavnoga plana i programa koji se realizuje na Odseku za filozofiju i uređivačke politike časopisa. To najpre znači da su sve njegove sveske organizovane tematski, čime je onemogućena problemska disperzija i izostanak temeljne filozofske orijentacije, koja bi i u časopisu trebalo da bude prepoznatljiva. Izričit uređivački naglasak na temi svakoga broja nužno se nametnuo da bi časopis mogao da ostvari svoju svrhu, tj. da pruži odgovarajuću stručnu podršku recepciji filozofa i problema koji zauzimaju težišnu ulogu kako u obrazovanju studenata Odseka, tako i u našoj široj, filozofski zainteresованoj javnosti. Pored toga, i pored nedostataka finansijskih sredstava, od prvog broja je začeta snažna prevodilačka aktivnost, čime je uredništvo časopisa nastojalo da doprinese ukupnoj filozofskoj kulturi, i to tako što će literaturu dostupnu u prevodima na naš jezik upotpuniti onim tekstovima, koji do sada nisu prevedeni, a svojim značajem se nameću kao nezaobilazna lektira u studiranju najznačajnijih filozofskih pozicija.

Arhe je zamišljen kao glasilo novosadskog Odseka za filozofiju koje redovno izlazi dva puta godišnje. Nastojeći da prevlada „stari“ univerzitetski običaj koji veoma retko prihvata da u periodiku uključi radove najmlađih saradnica i saradnika, *Arhe* je od prve do poslednje sveske bio jednako pristupačan svima. Smatrajući da objavljanje prvih članaka predstavlja nezamenljiv podsticaj za svakog mладог istraživača, uredništvo je ustupilo prostor mnogim autorima i autorkama koji su još uvek oštrili svoja pera na postdiplomskim studijama. Gostoprимstvo ukazano početnicima u filozofiji nije sprečilo *Arhe* da bude prepoznatljivo profilisan kao međunarodni časopis za filozofiju. O tome svedoči *Uredivački odbor* koji uključuje značajna imena evropske filozofije, ali i činjenica da je u osamnaest objavljenih svezaka svoje radove do sada

objavilo pedeset i pet koleginica i kolega iz inostranstva, što u proseku daje po tri različita inostrana autora po svesci. Tome treba dodati da se časopis *Arhe* u srpskoj filozofskoj periodici izdvaja i po nastojanju da objavljuje radove na svetskim jezicima, tako da su do sada na raspolaganju čitaocima radovi sa gotovo svih meridijana, i prisutni su svi svetski jezici, osim kineskog.

Temati

U duhu jubileja koji je proslavljan 2004, prvi broj časopisa posvećen je *Kantovoj filozofiji*. Čak trinaest radova, od kojih su pet potpisali inostrani autori, posvedočilo je o složenosti savremenog istraživačkog interesa za studiranje slavnog kenigzberškog mislioca. Radovi su se pretežno bavili nasleđem Kantove praktičke filozofije, dva rada su posvećena filozofiji prirode, dva opštim idejnim okvirima Kantovog kritičkog projekta, dva su koncipirana kao uporedne studije, a jedan je posvećen estetičkim dometima njegove filozofije muzike. Bogatstvo teza i interpretacija bilo je vidljivo od samog početka. Ilustracije radi, iznećemo tek problemske motive koji su obrađivani u okvirima prve sveske časopisa. Potporni stubovi Kantovog kritičkog projekta osvetljeni su iz perspektive sistemskog produbljivanja kartezijanske filozofije subjektivnosti (Milenko Perović), iznova su promišljeni dometi povratka osnova prirodnih nauka na svoj izvor, tj. umnost transcendentalne subjektivnosti (Mirko Aćimović), sagledane su posledice hipoteze o potencijalnoj beskonačnosti teorijskog razuma (Vladimir Katasonov). Kantova etika mišljena je naočigled ideje da je bivstvovanje ujedno i produkcija i produkt (Milan Kangrga), ispitane su mogućnosti hipotetičkog i kategoričkog imperativa u usmeravanju našeg moralnog života (Fric Veniš), ukazano je na paradokse Kantovog pojma slobode (Neli Motrošilova). Tematizovane su mogućnosti da se kantovska ideja mira ustanovi kao središnji problem savremene filozofije (Vojin Simeunović), da se pojам uzročnosti iz slobode sagleda kao agens transformacije teorije uma (Vladimir Milisavljević), te da se Kantova antropologija sagleda iz perspektive savremenih međukulturalnih odnosa (Tatjana Gorelova-Uzelac). Sistemski aspekti osveženi su ispitivanjem mesta muzike u Kantovoj filozofiji (Milan Uzelac), uvidima u granice Hamanovih i Herderovih metakritičkih sučeljavanja sa idejom čistog uma (Dragan Prole), ocrtavanjem kontura Kantovog susretanja sa radikalnom drugošću (Safet Bektović), te napokon ukazivanjem na mesto Kantove transcendentalne filozofije u okvirima njene semiotičke transformacije (Milan Brdar).

Veliki entuzijazam autora okupljenih oko novoosnovanog časopisa vidljiv je i u drugoj svesci, koja pored devet članaka posvećenih tematu *Aristotelova filozofija*, donosi i dodatnih šest studija o Kantovoj filozofiji. Obimne premijerne sveske časopisa *Arhe*, od kojih neke imaju i preko trideset autorskih tabaka, nisu bile dovoljne da bi obuhvatile sve rade uvrstile sve zainteresovane autore iz zemlje i inostranstva. Treća sveska donosi dva temata: *Kjerkegorova filozofija* sa šest članaka i *Epistemološka istraživanja* sa sedam autorskih priloga. Četvrta sveska posvećena je *fenomenologiji*, a donosi nam rade pet stranih i tri domaća autora, dok je druga grupa od pet članaka posvećena misli *Alberta Ajnštajna*. Treću godinu časopisa obeležio je izuzetno obimni dvobroj koji objedinjuje deset rade posvećenih Hegelovoj filozofiji, čak trinaest članaka u rubrici *Studije i ogledi*, kao i priloge o metodici nastave filozofije u srednjim školama. Inicijacijska uloga tih priloga podstakla je interes za sistemsko studiranje tradicije nastave filozofije u naše dve najstarije gimnazije, iz čega je proisteklo višegodišnje bavljenje tom temom gotovo svih nastavnika i saradnika novosadskog Odseka na projektima koje je najpre podržalo republičko *Ministarstvo za nauku i tehnologiju*, odnosno integrisano *Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja*.

19

Rezultat je do sada vidljiv u šest svezaka edicije *Propaideia* koja je u okvirima časopisa *Arhe* zamišljena kao filozofski specijalizovana serija publikacija čija svrha je da produbi problem propedeutičkog uvođenja u filozofiju, te da iz posebne perspektive nastave filozofije sagleda pitanja didaktike i metodike nastave, kao i da nas podrobije upozna sa baštinom nastavnih i intelektualnih aktivnosti, najpre u gimnazijama u Sremskim Karlovcima i Novom Sadu, a zatim i na ukupnoj teritoriji Vojvodine. Zbog toga se *Propaideia* nametnula kao edicija čija ciljna grupa prevashodno obuhvata sve koleginice i kolege koji su na ovaj ili onaj način uključeni u predavačke aktivnosti i nastavu filozofije, jer nas pored praktično primenljivih metodičkih i didaktičkih sadržaja upoznaje i sa gotovo zaboravljenim nasleđem, obnavljajući likove i autorske doprinosе naših intelektualnih predaka koji su tokom celokupnog devetnaestog veka strpljivo uvodili i stabilizovali antičku i potonju evropsku filozofsku kulturu u okvirima nastavnih kurikulumova novoosnovanih srpskih gimnazija.

Počevši od sedmog broja časopisa, odgovorni posao na uređivanju časopisa preuzeo je prof. dr Milenko Perović. Ta sveska najpre donosi deset članaka posvećenih temi *Marks i marksizam*, dok naredna, osma sveska, tematizuje *Hajdegerovu filozofiju*. Deveta sveska donosi članke

posvećene tematu *Hermeneutika*, ali i jedno od poslednjih predavanja jednog od najzapaženijih filozofa bivših jugoslovenskih prostora, Milana Kangrge, koji je od prve sveske sarađivao sa časopisom, a preminuo je aprila 2008. Deseta sveska se bavi *filozofijom politike*, ali ponovo razmatra i pitanja filozofske baštine. Jedanaesta sveska ispituje *Vitgenštajnovu filozofiju*, ali u godini Darvina posvećuje i dva priloga korifeju teorije evolucije. Dvanaesta sveska nudi čak četrnaest priloga posvećenih temi *Bioetika*, a trinaesta donosi dvanaest priloga posvećenih *Platonovoj filozofiji*. Četrnaesta razmatra teme *filozofije istorije*, a petnaesta se bavi *Ničevom filozofijom*. Šesnaesta sveska tematizuje *filozofsku antropologiju*, sedamnaesta *Dekartovu filozofiju*, a poslednja objavljena sveska ispituje probleme *filozofije religije*.

Prevodi

20

Prva sveska posvećena Kantu donosi čak tri prevoda. *Fizičku monadologiju* prevela je Eva Kamerer, a tu su i novi prevodi poznatih tekstova *Šta znači orijentisati se u mišljenju?* (Miloš Todorović) i *Šta je prosvećenost?* (Julijana Beli-Genc). Druga sveska donosi aktuelizaciju drevnog filozofskog motiva iz pera Vernera Štegmajera, tj. članak *Granice i slobode u evropskom mišljenju mišljenja*, koji je prevela Eva Kamerer. Treći broj donosi dva prevoda, pri čemu je prvi direktno vezan uz temat posvećen Kjerkegoru. Reč je o poglavju iz dela *Stadijumi na životnom putu*, pod naslovom „Nesrećna ljubav kao vrsta eksperimenta“, koje je s danskog jezika preveo Safet Bektović. Retku literaturu posvećenu Vojfovou metafizici na našem jeziku upotpunjuje neobično značajan tekst Ernsta Folrata pod naslovom *Raščlanjavanje metafizike na metaphysica generalis i metaphysica specialis*, u prevodu Miloša Todorovića. Četvrta sveska donosi značajan programski tekst Adolfa Rajnaha *O fenomenologiji* (preveo Damir Smiljanić). Temat o Hegelu donosi izabrani deo iz njegovih ranih jenskih predavanja, u kojem se prvi put pojavljuje termin *metafizika subjektivnosti* (preveo Dragan Prole), sedmu svesku zatvara prevod teksta Agneš Heler *Stoicizam i epikureizam u renesansi* (preveo Žolt Lazar), dok dvanaestu svesku obogaćuje *Izbor iz prepiske Dekarta i Elizabete* (prevela Jasna Šakota-Mimica). Temat o filozofiji istorije zaključen je prevodom Adornovog teksta *Ideja prirodne povesti* (preveo Marko Novaković), dok su tematu o Ničeu priključeni prevodi članaka Đanija Vatima *Večno vraćanje i odluka* (preveo Saša Hrnjez) i Hane Ginsbourg *Refleksivna moć suđenja i ukus* (preveo Marko Novaković). Temat o filozofskoj antropologiji zaključuju prevodi Žana Kloda Volfa *Eduard fon Hartman kao Ničev kritičar* i Eduarda fon Hartmana

Ničeov novi moral (oba članka u prevodu Damira Smiljanića), dok je temat posvećen filozofiji religije zaključen prevodom slavnog Fihteofog teksta napisanog tokom tzv. *Atheismusstreit-a* *O osnovu naše vere u božanski poredak sveta* (preveo Damir Smiljanić).

Povodi, podsećanja, prilozi

Javni život filozofske misli odvija se i mimo realizovanja nastavnog plana i programa. Potrebe za posredovanjem raznolikih filozofskih sadržaja i za sučeljavanjem filozofskih teorija sa problemima savremenog društva bile su u središtu pojedinih okruglih stolova, gostujućih predavanja, intervjuja... Ilustracije radi, prva sveska donosi izveštaj s okruglog stola održanog u novosadskoj gimnaziji „Jovan Jovanović Zmaj“, na kojem su sa beogradskog Filozofskog fakulteta gostovali profesori Jovan Aranđelović, Živan Lazović i Simo Elaković, dok su sa novosadskog Odseka za filozofiju govorili profesori Milenko Perović i Mirko Aćimović. Filozofski razgovor s Milanom Kangrgom upriličen aprila 2004. predstavlja jedan od retkih zabeleženih „živih“ misaonih susretanja u kojem se mladim saradnicima i studentima daje prilika za razmenu i podrobниje upoznavanje sa idejnim uporištima i za produbljivanje pojedinih filozofskih stavova koji na stranicama objavljenih knjiga nisu dovoljno čitljivi. Dvobroj posvećen Hegelu donosi izveštaj s gostujućeg predavanja bohumskog fenomenologa Bernharda Valdenfelsa na Filozofском fakultetu u Novom Sadu, kao i tekst samog predavanja pod naslovom *Radikalizovano iskustvo: Nove perspektive u fenomenologiji*. Predavanja prof. Valdenfelsa u Novom Sadu i Beogradu organizovao je novosadski Odsek zajedno sa Gete institutom iz Beograda, povodom objavljanja prevoda Valdenfelseove knjige *Topografija stranog* (preveo Dragan Prole). Povodom iznenadne smrti višegodišnjeg asistenta i profesora na Odseku za filozofiju Lazara Vrkatića, sedma sveska njemu u spomen donosi i članak *Ontologizovanje prirodnog prava u liku prirodnog prava...*

21

Čitaoci koji pažljivo razmotre sve navedene temate i osvedoče se o razlozima koji su rukovodili izborom prevedenih tekstova biće značajno približeni idejnim filozofskim prepostavkama studijskog plana i programa Odseka za filozofiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Snažno ukotvљen u istoriju filozofije i bezvremeno nasleđe njenih najznačajnijih imena, Odsek iz različitih disciplinarnih polazišta tematizuje presudna pitanja savremenosti. Prepoznatljivo opredeljenje za tradiciju

tzv. kontinentalne filozofije ne znači i izbegavanje dijaloga sa analitičkim misaonim opredeljenjima, nego podsticaj za razvijeniju kulturu međusobnog dijaloga. Zbog toga imamo sve razloge da časopisu *Arhe* poželimo svaku sreću i još uspešniji rad u drugoj deceniji postojanja.

Primljeno: 15. jun 2013.

Prihvaćeno: 3. jul 2013.

Dragan Prole

Investigation as Support in Teaching Philosophy

The First Decade of the Journal Arche

Abstract

The author describes the first decade of the philosophical journal *Arhe*, founded by the Department of Philosophy, University of Novi Sad in 2004. From the very beginning, the editorial policy has put a strong emphasis on topics related to the current curriculum, in order to broaden and deepen the present bibliography with original contributions mostly written by university professors and instructors. A recognizable feature of the journal is that it gives an opportunity to young authors to publish their first articles, and does so in a great number of languages. By means of a problem oriented critical outline of the general idea of the journal *Arche*, the author presents the leading topics, the choice which has guided the works in translation, guest lectures, round tables and other activities recorded within the journal's sections.

Keywords Philosophical Periodicals, Translations, Continental Philosophy, Teaching Philosophy, Legacy.